

MEĐUNARODNI IZVJEŠTAJ O SLOBODI VJERE ZA 2014. GODINU BOSNA I HERCEGOVINA

Sažetak

Sloboda vjere je zaštićena Ustavom Bosne i Hercegovine, entitetskim ustavima Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske (RS). Zakon zabranjuje diskriminaciju na osnovu vjere i omogućava registriranim vjerskim organizacijama da djeluju bez ograničenja. U određenim dijelovima zemlje, organi vlasti su manjinskim vjerskim zajednicama selektivno omogućavali korištenje prava i često im nisu pružale usluge i zaštitu. Organi vlasti na lokalnom nivou su diskriminirali manjinske vjerske zajednice u pogledu korištenja vjerske imovine. Nadležni organi su lišili slobode svega nekoliko osoba nakon napada na vjerske lokalitete, s tim da nema osuđujućih presuda za ta djela. Od 28 napada u toku godine, policija je identificirala osumnjičene izvršitelje u svega tri slučaja.

Diskriminacija vjerskih manjina se dešavala u skoro svim dijelovima zemlje. Prema Međurelijskom vijeću (MRV), nevladinoj organizaciji (NVO) koja posreduje među četiri "tradicionalne" vjerske zajednice (muslimanska, pravoslavna, katolička i jevrejska), dinamika napada na vjerske simbole, vjerske službenike i imovinu povećana je u periodu od januara do septembra, u usporedbi s podacima za prethodnu godinu. Neki politički i vjerski lideri preuzeli su pozitivne korake ka promoviranju međuvjerskog dijaloga.

Ambasada SAD-a je apelirala na organe vlasti i lidera sve četiri tradicionalne vjerske zajednice da intenziviraju međurelijski dijalog. Zvaničnici Ambasade su podsticali MRV da poveća svoj angažman i komunikaciju s manjim vjerskim zajednicama i javno su osudili slučajeve vjerske diskriminacije i napada na vjerske zajednice i objekte. Zvaničnici Ambasade su često javno govorili protiv politizacije vjere i radili sa predstvincima općinskih vlasti u Srebrenici na sprečavanju eskalacije tenzija između Bošnjaka i Srba. Na kongresu vjernica, u organizaciji Međurelijskog vijeća, koji je finansijski podržala Ambasada, govorilo se o vjerskim predrasudama. Ambasada je finansijski podržala i rekonstrukciju nekoliko vjerskih objekata koji su uništeni tokom rata u BiH od 1992. do 1995. godine, i to obnovu, između ostalog, dvije džamije u Foči, Jevrejskog groblja u Sarajevu, pravoslavne crkve u Ostrošcu i katoličke crkve u Blagaju.

Dio I. Vjerska demografija

Vlada SAD-a procjenjuje da je ukupan broj stanovnika 3,9 miliona (procjena iz juna 2014.). Osim dva entiteta, u zemlji postoji i zaseban administrativni distrikt Brčko. Prema nezvaničnim procjenama Agencije za statistiku, muslimani čine 45 posto stanovništva, pravoslavci 36 posto, katolici 15 posto, protestanti 1 posto i druge vjerske zajednice, uključujući i Jevreje, 3 posto.

Postoji snažna veza između etničke pripadnosti i vjere: Bošnjaci se generalno povezuju sa Islamom, bosanski Srbi sa Srpskom pravoslavnom crkvom (SPC) i bosanski Hrvati sa Rimokatoličkom crkvom. Jevrejska zajednica ima oko 1.000 pripadnika, od kojih većina živi u Sarajevu. Većina pravoslavnih vjernika živi u RS-u, a većina muslimana i katolika u Federaciji. Protestantska i većina drugih manjih vjerskih zajednica imaju najbrojnije članstvo u Sarajevu.

Dio II. Stanje poštivanja slobode vjere od strane vlasti Pravni okvir

Aneksom IV Daytonskog mirovnog sporazuma, koji je državni Ustav, građanima je zagarantirana sloboda vjeroispovijesti. Entitetskim ustavom Federacije zabranjena je diskriminacija na osnovu religije ili vjere. Entitetskim Ustavom RS-a je zagarantirana sloboda vjeroispovijesti i vjerske zajednice su jednake pred zakonom, slobodne u vršenju vjerskih poslova i vjerskih obreda. Ustavom RS-a je vjerskim zajednicama također omogućeno da osnivaju vjerske škole i izvode nastavu iz vjeroučenja, da se bave gospodarskim i drugim djelatnostima, da primaju darove, stvaraju zaklade i da njima upravljaju, u skladu sa zakonom.

Državni zakon o slobodi vjere garantira slobodu savjesti, crkvama i vjerskim zajednicama daje status pravne osobe i ustupke koji su tipični za nevladine organizacije (naprimjer, odredbe o registraciji

vjerskih zajednica slične su odredbama koje se odnose na NVO). Zakonom je prizato da crkve i vjerske zajednice služe kao predstavničke institucije i organizacije vjernika, osnovane u skladu s njihovim propisima, učenjima, vjerovanjima, tradicijama i praksama. Zakonom je priznat pravni status sve četiri tradicionalne vjerske zajednice: Islamske zajednice, Srpske pravoslavne crkve, Rimokatoličke crkve i Jevrejske zajednice. Jedinstven register za upis svih vjerskih zajednica vodi se pri Ministarstvu pravde, dok je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice zaduženo za dokumentiranje povreda vjerskih sloboda. Zakonom o zabrani diskriminacije zabranjeni su isključivanje, ograničavanje i povlašteno postupanje prema osobama na osnovu vjeroispovijesti.

Ustavom se štiti zastupljenost tri najmnogobrojnija naroda (Bošnjaka, Srba i Hrvata), te time i tri najveće vjerske zajednice, u organima vlasti i oružanim snagama. Mandati u parlamentima i većina funkcija u vlasti podijeljeni su među pripadnicima triju konstitutivnih naroda

Prema Zakonu, grupa od 300 ili više punoljetnih državljana može podnijeti zahtjev za registraciju nove vjerske zajednice ili crkve putem prijave koju u pisanoj formi dostavlja Ministarstvu pravde. Prema zakonu je također potrebno izraditi statut s utvrđenim načinom prakticiranja vjere, kao i dostaviti zahtjev za formiranje vjerske zajednice ili crkve s potpisima najmanje 30 osnovača. Ministarstvo pravde donosi rješenje u roku od 30 dana od dana zaprimanja prijave, a žalba na rješenje Ministarstva se ulaže Vijeću ministara BiH. Zakonom se odobrava registriranim manjinskim vjerskim organizacijama da djeluju bez ikakvih ograničenja.

Konkordatom sklopljenim sa Svetom Stolicom priznaje se javno-pravni subjektivitet Katoličke crkve i daju se određena prava, među njima i status pravne osobe, formiranje obrazovnih i karitativnih institucija, vjerska naobrazba i službeno priznavanje katoličkih blagdana. Povjerenstvo za provedbu Konkordata se sastoji od pet članova ispred vlade i pet predstavnika Svetе stolice. Sličan sporazum je zaključen i sa Srpskom pravoslavnom crkvom, ali povjerenstvo za provedbu sporazuma još uvijek nije formirano.

Zakonom je potvrđeno pravo svakog građanina na vjersko obrazovanje. Zakonom se pozivaju zvanični predstavnici vjerskih zajednica da preuzmu nadležnost za vjeronauku u svim javnim i privatnim predškolskim ustanovama, osnovnim školama i na fakultetima. Vjeroučitelji su djelatnici škole u kojoj vrše poučavanje, s tim da imaju odobrenje vjerske institucije koja je nadležna za nastavni plan i program iz vjeronauke.

Islamska zajednica, Srpska pravoslavna crkva i Katolička crkva izrađuju nastavne programe za predmet vjeronauka u cijeloj zemlji. U javnim školama je organizirana nastava iz vjeronauke, ali uz nekoliko izuzetaka, škole nude vjersku pouku samo iz one vjere koja predstavlja većinu u području općine u kojoj škola djeluje. Učenici srednjih škola koji ne žele pohađati časove vjeronauke imaju zakonsko pravo da ne slušaju taj predmet, kao i učenici osnovnih škola, na zahtjev roditelja. Učenici iz manjinskih vjerskih zajednica imaju pravo na nastavu iz vjeronauke samo ako u jednom odjeljenju ima 18 ili više učenika iz te vjerske zajednice. Svaka vjerska zajednica za sebe bira nastavnike vjeronauke.

U Federaciji, u pet kantona s bošnjačkom većinom, u osnovnim i srednjim školama izvodi se islamska vjeronauka po dva časa sedmično, kao izborni predmet. U kantonima sa hrvatskom većinom, učenici hrvatske nacionalnosti u osnovnim i srednjim školama pohađaju časove iz katoličkog vjeronauka, i to jedan čas sedmično, kao izborni predmet. U 13 katoličkih osnovnih i srednjih škola u Federaciji, roditelji imaju mogućnost izbora između predmeta katoličkog vjeronauka i predmeta etika. U Sarajevu i Tuzli, učenici osnovnih i srednjih škola mogu odabrati alternativne predmete, ukoliko ne žele pohađati nastavu iz vjeronauke.

Praksa vlasti

Vjerske manjine su tvrdile da im organi vlasti selektivno omogućavaju korištenje njihovih prava i da im često nisu pružali usluge i zaštitu.

Vjerski službenici iz manjinskih zajednica širom zemlje žalili su se na diskriminaciju vršenu od strane lokalnih vlasti u pogledu korištenja vjerske imovine, izdavanja dozvola za gradnju novih vjerskih

objekata i zaštite od strane policije te istraga vezanih za maltretiranje i vandalizam. U nekim slučajevima su lokalne vlasti osudile djela diskriminacije manjinskih vjerskih zajednica. U martu je načelnik opštine Trebinje, skupa s lokalnim pravoslavnim sveštenikom, javno osudio incident u kojem su počinitelji ispisali grafite na Medžlisu Islamske zajednice u tom gradu. Druge lokalne vlasti, međutim, i dalje toleiraju društvenu netrpeljivost i prijetnje nasiljem kako bi se ograničila mogućnost vjerskih manjina da vrše bogosluženje u određenim područjima. Nakon napada na džamiju u Prijedoru u septembru, lokalna policija je uhapsila počinitelja, ali je podnijela prijavu protiv njega za nanošenje materijalne štete, a ne za poticanje vjerske mržnje.

Linije koje razdvajaju politiku, etnički identitet i vjeru često su nejasne. Političke stranke kojima dominira jedna etnička zajednica još uvijek se direktno identificiraju s vjerom svoje dominantne etničke zajednice. S obzirom da su vjera i etnička pripadnost često usko povezani, mnoge incidente je bilo teško kvalificirati kao djela u kojima je vjerski identitet bio isključiva pobuda.

Povjerenstvo za provedbu Konkordata sa Svetom stolicom se u toku godine sastalo četiri puta i razgovaralo o usjavanju zakona o vjerskim praznicima i restituciji nacionalizirane imovine. Prema članovima povjerenstva, parlament nije ispoštovao niti jednu njihovu preporuku. Naprimjer, u novembru je parlament odbio prijedlog povjerenstva da usvoji vjerske praznike za sve vjerske zajednice.

Nadležni organi su priveli nekoliko osoba nakon napada na vjerske objekte, ali za napade nije izrečena niti jedna osuđujuća presuda. Od 28 incidenata u toku godine, policija je identificirala osumnjičene u svega tri slučaja. Lokalna policija je u nekim slučajevima tvrdila su napadi navodno počinjeni od strane mladih osoba, osoba pod utjecajem alkohola ili psihički nestabilnih osoba.

U januaru su izvršeni napadi na tri katolička groblja u Hrvatskoj Poljani i u Brezi, kada je uništeno ili oštećeno 45 nadgrobnih spomenika. U februaru su nepoznati počinitelji oskrnavili i otuđili srednjovjekovni nadgrobni spomenik sa pravoslavnog groblja u selu Dubnica. Istog mjeseca vandali su oštetili ulazna vrata, slomili stakla na nekoliko prozora i pobacali nekoliko artefakata iz Atik džamije u Bijeljini. U maju su nepoznati počinitelji na lokalitetu izgradnje sinagoge u Mostaru ispisali grafite uvredljivog sadržaja protiv Jevrejske zajednice. U svim ovim slučajevima policija nije identificirala niti privela osumnjičene počinitelje.

I dalje je neriješeno nekoliko slučajeva koji su izazvali veliki interes javnosti, a koji se odnose na nelegalnu gradnju vjerskih objekata ili spomenika na privatnom ili državnom zemljištu. U vezi s takvim slučajevima su promatrači i analitičari izjavili da je svrha takve gradnje odaslati političku poruku pripadnicima manjinskih vjerskih zajednica o dominaciji većinske vjerske zajednice u datom području.

Nadležni organi RS-a i SPC-a i dalje su odbijali prijedloge za izmještanje crkve nelegalno sagrađene u selu Konjević Polje na privatnoj imovini Bošnjakinje koja je po povratku 2000. godine u svom dvorištu zatekla manju crkvu. Oko njenog imanja ne žive pravoslavni vjernici i crkva je i dalje tokom izvještajne godine bila prazna.

Povrat imovine koja je nekada pripadala vjerskim zajednicama nastavlja se prema nahodjenju općinskih zvaničnika koji obično daju povlašteni tretman većinskoj vjeri na teritoriji za koju su nadležni. Brojni zahtjevi sve četiri tradicionalne vjerske zajednice za restitucijom i dalje su najvećim dijelom neriješeni uslijed nepostojanja zakona na državnom nivou kojim bi se reguliralo pitanje restitucije imovine koju su komunističke vlasti bivše Jugoslavije nacionalizirale nakon Drugog svjetskog rata.

U toku godine, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu nije ispoštovao sporazum iz 2013. godine o postepenom povratu zgrade u kojoj je smješten još od doba komunizma Srpskoj pravoslavnoj crkvi, koja je zvanican stvarni vlasnik te imovine. Prema sporazumu, jedna prostorija je vraćena Srpskoj pravoslavnoj crkvi za potrebe „Instituta za studije medureligijskog dijaloga“, kao prvi korak ka povratu kompletne zgrade. Zvaničnici sa Ekonomskog fakulteta su izjavili da sporazum ne poštuju zato što njihov Fakultet nema drugi prostor.

Nadležni organi u Travniku su i dalje izbjegavali provesti odluku Doma za ljudska prava (sada Komisije za ljudska prava pri Ustavnom sudu) iz 2003. godine kojom se nalaže općinskim vlastima da izmjesti školu koja je još od doba komunizma smještena u zgradu u vlasništvu Rimokatoličke nadbiskupije. Općina je 1999. godine Nadbiskupiji vratila dio zgrade u kojem je danas smješten Katolički školski centar. Preostali dio zgrade, međutim, i dalje se koristi kao javna obrazovna ustanova. Sud je naložio izmjehanje javne šole iz te zgrade do jula 2006. godine.

Zvaničnici nisu uvijek provodili zakonske odredbe koje se odnose na vjeroučenju, posebno u segregiranim školskim sistemima ili tamo gdje je postojao otpor stranačkih zvaničnika na općinskom nivou vlasti. Naprimjer, u osnovnoj školi u Konjević Polju, predstavnici općinskih vlasti nisu dozvolili djeci povratnicima bošnjačke nacionalnosti da izučavaju nacionalnu grupu predmeta niti predmet vjeroučenja. Na učenike i iz većinskih i iz manjinskih vjerskih zajednica su nastavnici i njihovi vršnjaci ponekad vršili pritisak da pohađaju nastavu iz vjeroučenja iz svoje religije čak kada vjeroučenje nije obavezan predmet, i većina učenika je stoga pohađala nastavu iz vjeroučenja.

Netradicionalne vjerske zajednice su izjavile da su bile izložene diskriminaciji od lokalnih vlasti u pružanju općinskih usluga. U poređenju sa četiri tradicionalne vjerske zajednice, netradicionalne vjerske zajednice su se žalile na nejednaku pomoći i beneficije koje su primale od vlasti na državnom, entitetskom i lokalnom nivou.

Organi vlasti nisu još uvijek provele odluku Evropskog suda za ljudska prava iz 2009. godine kojom Sud poziva na ustavne promjene kako bi se omogućilo manjinama, uključujući i Jevreje, da se kandidiraju za Predsjedništvo i Dom naroda BiH.

Dio III. Stanje poštivanja slobode vjere u društvu

Prema Međureligijskom vijeću, 28 vandalskih djela, zabilježenih u periodu od januara do kraja septembra, predstavljaju povećanje intenziteta napada na vjerske objekte u odnosu na prethodnu godinu u kojoj je MRV zabilježilo 34 vandalska djela u toku cijele godine. MRV je pripisalo povećanje djela napada oktobarskim općim izborima i učešću fudbalske reprezentacije BiH, kao i reprezentacija Hrvatske i Srbije, na Svjetskom prvenstvu u fudbalu 2014. godine, što je doprinijelo atmosferi povećanih nacionalnih tenzija. Vandali su napali 13 islamskih objekata (od čega najveći broj u RS-u), tri pravoslavna objekta (najvećim dijelom u Federaciji), 11 katoličkih objekata (od čega najveći broj u Federaciji) i jedan jevrejski objekat.

Međureligijsko vijeće je pokrenulo brojne projekte u cilju jačanja međuvjerskog dijaloga, angažirajući mlade, žene i studente teologije iz svih vjerskih zajednica. MRV je javno osudilo napade na vjerske objekte, kao što je bio vandalski napad na Atik džamiju.

U septembru je SPC osvještala crkvu na Budaku u Srebrenici, uprkos nastojanjima gradonačelnika Srebrenice da ubijedi SPC da premjesti crkvu i uprkos tome što crkvene vođe nisu od općine dobitile potrebne dozvole za gradnju crkve. Crkva je unijela razdor između Bošnjaka i Srba u Srebrenici zato što je sagrađena na brdu iznad Memorijalnog centra Potočari u kojem su ukopana tijela oko 6.000 žrtava genocida u Srebrenici. Propala su nastojanja međunarodne zajednice da posreduje između SPC i općine u iznalaženju kompromisa.

Dio IV. Politika Vlade SAD-a

Ambasada SAD-a je apelirala na zvaničnike vlasti, lidera sve četiri tradicionalne vjerske zajednice i na manje vjerske zajednice da intenziviraju međureligijski dijalog. U nastojanju da se riješi pitanje crkve na Budaku, zvaničnici Ambasade su razgovarali, među ostalima, i sa Predsjednikom vlade RS-a i Gradonačelnikom Srebrenice. Zvaničnici Ambasade su poticali MRV da poveća svoj angažman i komunikaciju s manjim vjerskim zajednicama, kao što je protestantska. Zvaničnici Ambasade su često javno istupali protiv politizacije vjere. U kontekstu izborne godine, zvaničnici Ambasade su direktno razgovarali sa predstvincima općinskih vlasti u Srebrenici, kao i sa liderima Islamske zajednice i Srpske pravoslavne crkve u cilju sprečavanja eskalacije tenzija između Bošnjaka i Srba u toj općini. U augustu je Otpravnik poslova Ambasade SAD-a bio domaćin iftara na kojem je ugostio zamjenika

reisu-l-uleme i pripadnike vjerskih zajednica. Razgovarali su o izazovima koji stoje pred međureligijskim dijalogom te o problemima s kojima se vjerske zajednice susreću u komunikaciji s vlastima. Druge teme razgovora su se kretale od restitucije imovine do vjeronauke. Među gostima na iftaru su bili i predstavnici Pravoslavne crkve, Katoličke crkve, Evanđeoske crkve i Jevrejske zajednice.

Ambasada je finansijski podržala rad Međurelijskog vijeća na praćenju napada na svetišta. Obnovljenim bespovratnim grant sredstvima su proširene projektne aktivnosti i na pravosudne institucije u cilju podizanja svijesti sudija i tužitelja o karakteru krivičnih djela počinjenih iz vjerske mržnje. Ambasada je također finansirala i odvojeni projekat Međurelijskog vijeća u okviru kojeg je organiziran kongres vjernica u cilju razmjene znanja i najboljih praksi u uključivanju organizacija civilnog društva. Na kongresu, održanom u maju, okupilo se preko stotinu vjernica iz raznih vjerskih zajednica koje su razgovarale o temama vezanim za eliminaciju vjerskih predrasuda.

Ambasada je finansijskim sredstvima podržala i obnovu nekoliko vjerskih objekata uništenih tokom rata od 1992. do 1995. godine u BiH, između ostalog, obnovu dvije džamije u Foči, Jevrejskog groblja u Sarajevu, pravoslavne crkve u Ostrošcu i katoličke crkve u Blagaju. Partnerska organizacija Ambasade u obnovi vjerskih objekata, Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH, distribuirala je materijal u javnosti s podacima o američkom doprinosu projektima obnove, kao i o projektima očuvanja i povratka Sarajevske Hagade, konzervacije bazilike i srednjovjekovnog groblja u Lišanima i zaštite vjerskih nadgrobnih spomenika u selu Šabići.